

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 41.

Lýsingaprisur fyri peltfreglu: 30 oyri, á forsiðuni, 20 oyri, á 3. og 4. síðu. Við stórrí lýsingum fæst avsláttur í prísinum.

Tírsdag hin 11. októbir 1932.

Kostar kr. 1,50 fjóðringsárið + Porto. Blaðið verður hilað á posthúsinum, brævasvarstøðum og skrivstovuni. Telf. 143.

6. árg.

Eysturgrønlands-spurningurin.

Okkara fiskivinna er landsins týðningarmiklasta mál. Áskoðanin kundu vera ymiskar um leiðirnar at fremja fiskivinnulíkindini sum bert. Men í hesum okkara høvuðsmáli átti vit ikki at kunna sagt um annan, at hann við vitandi og vilja tekur støðu, sum ikki er samsvarandi við hansara hugsan um fiskivinnunar tarv og frama.

Eg skal í hesi grein ikki brígdan monnum, men bert í stuttum greiða frá hvussu landið liggur og halda fram mína støðu og hugsan um eina av teimum greinum viðvíkjandi fiskivinnuni, ið um hetta mundi er eina sterkast uppi:

Grønlandsmálið

hefur sum heild hin stórsta athuga her á landi. At so er, er skiljandi, tí ein stóran part av sínum fiski veioð okkara sjómenn nú við Vesturgrønland.

Tey seinastu áriní hava okkara sjómenn søkt Vesturgrønlandshavið á hvørjum sumri. Veioðan hevur verið góð. Men tessverri hava ræsurarnar verið ov tringar. Hetta hevur — við undantaki av árinum í ár — ikki nervað stórvegis viðvíkjandi sjálvari fiskingini við sluppunum við tað, at fiskurin ikki hevur trótið har, ið menn hava haft loyvi at fiska. Annað hevur nervað meiri. Særliga er her at merkja, at Føroyingar bert hava haft loyvi at nýta eina havn, Føroyingahavnina. Táð tað er eitt ógvuliga stórt strekki, okkara fiskimenn søkja har uppi við Vesturgrønland, er hetta fallið ógvuliga tvørligt og meinandi fiskiskapinum.

Vesturgrønlandsfirðirnir eru nógvir og stórir sum hov, og har og við landið er orgrynni av fiski. Men her er stongt. Fiskimennirnir eru greiðir yvir, at snorisútróður við bátum hevur bestu líkindir har. Og táð nú tykist at tvørra við fiski uttanfyri markið, eru allir tingmenn og allir Føroyingar á einum máli um at krevja fiskiræurnar har uppi viðokaðar soleiðis, at loyvi verður givið at fiska nærri landi eins og at loyvt verður føroyskum útróðramonnum at rógva út á ymsum firðum. Her er eingin skilnaður og klovnungur í. Allir standa samdir — og væl er, at so er. Vónandi eydnast okkum Føroyingum at vinna tær somdir í Vesturgrønlandi, ið fiskimonnum okkara torvar.

Knappliga er annar og nýggjur tálur komin í Grønlandsmálið: Eysturgrønlandsspurningurin.

Hava vit nakrar „interessur“ í Eysturgrønlandi?

Hóast Norðmenn og Englendir hava veitt í stórum við Eysturgrønland — Norðmenn kóp, bjarnar o. s. fr., Englendir mest kalva — hava okkara sjómenn enn ikki roynt um hesar leiðir. Men við teim góðum royndum á Vesturgrønlandi og vitandi, hvussu væl hevur borið til hjá Norðmonnum og Englingum eru okkara sjómanna vónir til Grønland sum heild vaksnar í hvørjum, og Eysturgrønland hevur soleiðis eins og allar leiðir og strendir Grønlands, okkara stórsta athuga. Verða ræsurarnar við Eysturgrønland ikki trondar og kemur fiskiskapurin at roynast okkara sjómönnum væl har, hevur henda leið tann stóra fyrimun, at siglingsleiðin er so munandi stytri enn nú verður sigl, at okkara sjómenn kundu gera fleiri fiskiferðir hagar um árið. Til Vesturgrønland hevur ikki verið tíð til at gjørt meiri enn eina ferð um árið.

So státt liggur nógva á hjá okkum, at »interessur« okkara verða væl vardar í Eysturgrønlandsmálinum.

Hvussu liggur landið í Haag Eysturgrønlandi viðvíkjandi?

Sum monnum kunnugt stendur hórð trætá millum Danir og Norðmenn Eysturgrønlandi viðvíkjandi. Danir vilja ognar Eysturgrønland. Hetta vilja Norðmenn ikki góðkenna, men halda sær umframt annað rætt til í hvørjum falli ein part av Eysturgrønlandi. Táð partarnir ikki kundi koma til sættis, vóru teir samdir um at leggja spurningin um ognarrættin og annan rætt til Grønland fyri alheimsdómstólin í Haag.

Trætán er soleiðis í fyrstu syftu ein ognartrætán millum tvey lond, tveir statir.

Hava vit Føroyingar nakran beinleiðis rætt til sum triðji maður at fara til Haag og leggja uppí ognartrætuna?

Eg eri ikki søgumaður og skal vara meg fyri at tala sum søgumaður og særkonur í hesum máli. Men eg hugsi kortini — eg tali einans sum leikmaður — at vit mega viðganga, at vit einki soguligt ognarkrav eiga í Grønlandi. Herafturat er at leggja, at sjálvstýringin einki rætt til at leggja eitt tilfíkt krav, ið stavaði frá eini tíð, táð Føroyar vóru sjálvstýrandi, fráfr og frælsir av øllum øðrum statum og ríkjum, var tað ein spurningur, um vit sum eitt amt og partur av einum kongaríki uttenu Danir kundu

gingið til alheimsdómstólin í Haag við einum særligum føroyskum ognar- og rætskravi. Eg hugsi ikki hetta fór at bera til soleiðis sum okkara statsrættliga og stjórnlárga støða er.

Men hvør er leiðin, og hvat kunna vit so gera?

Okkara vinnuvega »interessur« í Eysturgrønlandi eru sum nevnt stórar, og okkara skylda er at verja tær.

So sum státt er kunna vit einans gera tað gjøgnum Danmarkar ríkisstjórn.

Nú hevur ríkisstjórnin á eini og hvørji tíð ikki bert í hondum men skylda at verja okkara ymsu »interessur«, og vit hava rætt at hugsa og vænta, at hon ger tað av egnu áðum. Men royndir prógva, at henni ikki altíð eydnast so væl at reka okkara orindir av teirri millum aðrar orskir, at tað í ríkinum eru aðrar »interessur«, ið rógva móti okkara krøvum og ynskjum. Hetta hava vit eina sjónkast sannað í Grønlandsmálinum.

Vit vita, at Grønlandingar hava tíkið harðliga til orða í Eysturgrønlandsmálinum. Teirra tala og leiðir har uppi eru ikki okkara. Er tað tí ikki bert rætt, men neyðturligt at lata okkara rodd og ynski hoyrast yvir fyri Dana stjórn í Eysturgrønlandsmálinum.

Grønlandsmálið hevur verið einmælmál okkara millum. Hetta er eitt mál, sum partapolitikkur av rottum ikki skuldi átt nakrar rotur við tað, at allir partar, útgøðamenn, fiskimenn og allir Føroyingar eru felags um krævið og ynski at krevja veiðurætt og fráfr ræsur uppi í Grønlandi.

Men so logið og harmiligt tað er, so tykist tað, sum partapolitikkurin hevur brotið einmælistøðuna í Grønlandsmálinum og lopið klovnung í. Í ongum máli ráddi meiri um at stáðið sterkir og samdir allir sum ein, enn í hesum fyri Føroyar og Føroyingar so týðningarmikla máli. Ójavnin og klovnungurin sambands- og sjálvstýringmanna millum má koma Føroyingum illa við og átalast harðliga. Javnaðarmenn átalast hann á tingi og mæltu til at halda partapolitikkin burturi og standa samdir, eins og vit altíð hava gjørt í Grønlandsmálinum. Men einki bætti. Tó sannleikanum trúgvur skal sigast, at sjálvstýringmenn vóru sintir at taka seg aftur og leita aftur á ta upprunaligu felagsstøðuna. Men ílt var komið í, og sambandsmenn vóru ikki sintir at taka seg aftur og dvína. So státt komu menn at standa skildir.

Hvussu lá málið á tingi, og hvat skildi menn?

Sjálvstýringmenn bóru inná tingborð bræv viðvíkjandi Eysturgrønlandsmálinum, har teir, aftaná at hava norðið við ta soguliga og vinnuvegaliga síðu á málinum, siga:

»... Det tykkes os derfor, at Lagtinget bør søge udvirke, at domstolen i Haag bliver gjort bekendt med det færøske folks ønsker i Grønlandsspørgsmaalet og Færøernes forhold til dette spørgsmål... Ifald denne sag bliver velvilligt modtaget af Lagtinget, henstilles, at tinget anmoder udenrigsministeren om at udvirke, at domstolen i Haag bliver kendt med sagen, og at udenrigsministeren ligeledes kundgør for den norske regering lagtingets betænkning og forslag.»

Nevndin, ið fekk hetta bræv til viðgerðar, kom so fram við einum álit, ið greiðir frá okkara fiskivinnuviðurskiptum og okkara ynskjum viðvíkjandi Grønlandsmálinum í síni heild. Nevndin setti fram hetta einmælisuppskot:

»Henvendelsen af 4. August 1932 fra Lagtingets Selvstyrelse parti angående Grønlandsspørgsmaalet indsendes til Regeringen med Henviisning til de i foranstående Betænkning fremsatte Bemærkning.»

Um hetta nevndarinnar uppskot varð nógva so mikil orðadráttur. Ymsum dómdu tað ikki og boðaðu frá broytingaruppskoti.

Við triðju viðgerð settu sjálvstýringmenn hetta broytingaruppskot:

»Lagtinget henstiller til Regeringen samsvarende vort Tarv at drage Omsorg for, at Domstolen i Haag bliver gjort bekendt med vore Interesser i Grønland.»

Um hetta uppskotið kom at standa eitt eljstrið millum sambandið og sjálvstýrið.

Eg helt í hesum orðadrátti, at uppskotið frá nevndini og broytingaruppskotið gott kundi viðtakast bæði sum superandi hvørt annað. Menn mátti lata partaklandrið fara og royna at standa saman í hesum týðningarmikla máli. Men semingartalan var vónleys. Orðadrátturin leyk við, at sambandsmenn boðaðu at koma við broytingaruppskoti og fingi viðgerðina útsetta.

Táð málið kom aftur fyri, komu sambandsmenn fram við hesum broytingaruppskoti:

»... Som nyt Punkt: Idet Lagtinget forudsætter, at der ved Domstolen i Haag tilkendes det danske Rige, hvortil Færøerne hører, Overhøjheds-

retten over Østgrønland, andrager Tinget indstændigt om, at alle østgrønlandske Fjorde, Sunde og Vige, som ikke allerede er inddragne under Monopol, saavel som Soterritoriet ved Østgrønland skal kunne benyttes af Færøerne som Basis for Fiskeri og som Fiskefelt, saaledes at Færøernes Fiskeri sammedes ikke faar andre Vanskeligheder at kæmpe med end dem, Is og andre Naturhindringer maatte medføre.»

Var ikki talan um at koma til semju við aðru viðgerð, vóru vónirnar kvaðna minni nú, táð málið kom aftur til seinra hellingar av triðju viðgerð.

Eg mælti enn aftur til semju, so allir kundu koma at standa fylktir, sum ein maður, um okkara áheitan. Sjálvstýringmenn vildu taka broytingaruppskot teirra aftur, um sambandsmenn vildu afturtaka teirra, og halda seg bert til nevndaruppskotið. Men sambandsmenn vildu, sum sagt, ikki.

Mær dámdi ikki, at vit úttaladu okkum um, hvat ið vit hildu úrslitið fara at verða, tí sum leikmenn hovdu vit ikki umstóðar at hava eina avgjarda meining um úrslitið av trætuni. Og so var tað klókari gjørt at tala um tað. Har tveir partar eru í træt, meina báðir seg at hava útlit til sigur. Og skuldi tað hent, at tann parturin, ið vit hovdu hildið ímóti, kom at bera um ikki allan so nakað av sigrinum heim, stóðu vit betri við at haft verið »neutralir« og einans hildu okkum til okkara krov og ynski um óheftan og fullan vinnurætt. Heldur dámdi mær ikki at undantaka teir firðir, sund og vikir, »som allerede er inddraget under Monopol.«

Men táð eg sá, at tað ikki mátti kunna berast okkum ímóti, at vit ikki vóru samdir, og táð eg ikki kundi avnoka tað framsetta, at tað var okkara veruliga ynski, at Danir skuldu vinna — sum statsborgarar í danska ríkinum mega vit hava betri líkindi at vinna somdir í Eysturgrønlandi, enn um hetta land kom undir fremmandan stat — var mín støða at greiða atkvøðu eisini fyri sambandsuppskotinum, um tað ikki varð tikið aftur.

So státt lat eg tað: at geva okkara áheitan í Eysturgrønlandsmálinum tað mest munandi fylking og kraft aftanfyri seg, standa fremst í støðu míni til málið, og greiddi eg tessvegna atkvøðu fyri nevndar- og báðum broytingaruppskotinum, so hvørt sum tey komu til atkvøðugreiðslu.

Men at Føroya valdu álitismenn ikki skulu orka at lata